

ANKARA'DA GEZGİN BİR ROMA HEYKELİ

A WANDERING ROMAN STATUE IN ANKARA

Sedat Bornovalı*

Öz

19. yüzyılda Ankara Augustus Tapınağı'nda yapılan kazılarda Roma dönemine ait başsız bir oturur erkek heykeli bulunmuş, Rus bir fotoğrafçı tarafından fotoğraflanmış ve ardından Fransa'da yayınlanmıştır. Aynı heykel 19 ve 20. yüzyıllarda, daha sonra kente önemli yapılarıyla katkıda bulunacak olan İtalyan mimar Giulio Mongeri'nin çektikleri dahil olmak üzere çeşitli fotoğraf ve çizimlerde yer almıştır ancak birçok araştırmacı tarafından sözü edilmesine rağmen kapsamlı olarak araştırılmamıştır. Augustus Tapınağı'ndaki keşfinden itibaren birçok farklı yerde kendini gösteren ancak tapınağa geri dönmeyen eser hem Osmanlı hem de Cumhuriyet dönemlerinde beğeni toplamış ve görülebileceği yerlerde muhafaza edilmiştir. Şu anda Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde açık havada teşhirdedir ve burada, gereken arşiv ve üslup çalışmalarını beklemektedir.

Anahtar Kelimeler: Heykel, Ankara, Roma, İtalyan, Mongeri

*Yrd. Doç Dr. Nişantaşı Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, İstanbul / Türkiye
sedatbornovalı@gmail.com

Abstract

During the 19th century excavations at the Augustus Temple in Ankara, a headless seated Roman statue was found, photographed by a Russian photographer and later published in France. The very same statue appears in various pictures and sketches during the 19th and 20th centuries, including the ones by the Italian architect Giulio Mongeri who later contributed to the city with several important edifices. Although the statue was mentioned by several scholars it was never thoroughly studied. The artwork, which after its discovery at the Temple of Augustus showed up in several different places never returned to the temple but it has always remained on display and it has been appreciated both during the Ottoman and the Republican period Ankara. The statue has been in the permanent open air exhibit at the Museum of Anatolian Civilizations in Ankara where it is waiting for proper stylistic and archival research.

Keywords: *Statue, Ankara, Roman, Italian, Mongeri*

Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde (AAMM) 9041 envanter numarası ile kayıtlı Roma imparatorluk dönemine ait olduğu anlaşılan ve Müzede yer alan açıklamaya göre M.S. 2. yüzyıla tarihlenen başsız, oturan erkek heykeli (Heykel) çeşitli kaynaklarda yayınlanmış ve tartışılmış olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada bir yandan Heykel'in kısaca tanıtımına yer verilirken diğer yandan da eserin hareketli geçmişinin izi sürülmeye çalışılacaktır.

F.1- AAMM 9041 No'lu heykelin önden görünümü (Suat Tural)

F.2- Heykel'in F. 6'ya benzer açıdan görünümü (Sedat Bornovalı)

Eser günümüzde AAMM bahçesine ziyaretçi kapısından girildiğinde ortadaki yolun üzerinde sol tarafta, açık havada ve dinlenme banklarıyla aynı sırada ancak elli santim kadar yükseklikteki bir çağdaş kaidenin üzerinde, ziyaretçiyle doğrudan iç içe şekilde teşhir edilmektedir.

Yüz on santimden biraz fazla yüksekliği olan Heykel, tek kişilik ve kolçaksız bir oturma birimi üzerinde oturur durumda bir erkek figürünü yansıtmaktadır. Söz konusu mobilya unsuru erkek Heykeli'yle aynı blokta oyularak kompozisyonun parçası olarak yansıtılmıştır ve önde yere kadar bloğun tüm genişliği boyunca devam ederek, Heykel'in de ön taraftan

kaidesini oluşturmaktadır. Mobilyada koltuk ya da sandalye bacağı gibi bölümlenmeler yapılmamıştır.

Arka tarafta ise üst bölümde yine bloğun parçası olarak sırtlık bölümü belirginleştirilmiş ve Heykel'in sırtına yapışık şekilde yansıtılmıştır ancak alt bölümde oturma yerinin altı tümüyle boşluk olarak bırakılmıştır. Bu şekliyle bloğun tek başına desteksiz olarak ayakta durması mümkün görünmemektedir.

AAMM'ndeki teşhirde de yükseltilmiş alt platformun üzerine Heykel'in alt tarafındaki boşluğu da ayrıca dolduracak şekilde duvar örgüsü kaide oluşturulmuştur. Heykel tarihi fotolarında da mutlaka çevresinden destek alır şekilde yer bulmuştur. Orijinal konumunda ise ne şekilde yerleştirilmiş olduğunun bilgisi bulunmamaktadır.

F.3- 9041 No'lu Heykel'in sağdan görünümü (Suat Tural)

F.4- Heykel'in soldan görünümü (Suat Tural)

Her durumda da arkaya doğru seyrelen ayrıntılardan Heykel'in cep-heden ve ön çapraz açılardan algılanmasının hedeflendiğini, merkezi bir noktada bulundurulması tüm çevresinden gözlemlenme fırsatının öngörülmediğini düşünmek mümkündür.

Tapınağın hangi noktasında yapılan kazıdan çıktığı belirtilmeyen bu Heykel'in görülür durumda olmadığı, 1861 yılında yaptığı kazı ve belgeleme çalışmasını ayrıntılı olarak yayınlayan Perrot'nun bu Heykel'den söz etmemesinden ötürü kesindir.¹

Görkay ve Mitchell'in verdiği bilgilere göre Heykel'in 1870'lerin sonundan itibaren takip edilebildiği, bu süre içerisinde, önce tapınak civarında fotoğraflarının çekildiği, 1881 yılında yayınlanması, sonra Akkale deposunda muhafazası ve ardından tapınak içindeki ufak sergi yerine nakledilişi kayıtlara geçmiştir.²

Longpérier, Trabzon'da yaşadığını belirttiği Rus fotoğrafçı Jermakoff'un (Дмитрий Иванович Ермаков) çektiği fotoğraftan tanıdığını ifade ettiği Heykel'i değerlendirmiş ve fotoğrafın kendisini de yayınlamıştır (F.5). Araştırmacı, Heykel'in vücudunun tüm üst kesiminin çıplak olmasından mutlaka tanrısal bir figürün söz konusu olduğunu ve birinci yüzyıla tarihlediği bu yapıtın bu döneme ait bilinen az sayıda oturan heykelden biri olduğunu belirtmektedir³ ancak yapıtın akıbeti hakkında bilgi vermemektedir.

¹ George Perrot, **Exploration archéologique de la Galatie et de la Bithynie, d'une partie de la Mysie, de la Phrygie, de la Cappadoce et du Pont**, Librairie de Firmin Didot Frères, Paris 1872.

² Kutalmış Görkay – Stephen Mitchell, “Augustus ve Roma Tapınağı”, **Roma Dönemi'nde Ankyra**, (Eds. M. Kadioğlu, K. Görkay, S. Mitchell), Yapı Kredi Yayınları, Ankara 2011, s.81-82.

³ Adrien de Longpérier, “Statue du temple d'Auguste à Ancyre de Galatie”, **Gazette Archéologique**, 7, 1881-1882, s.73-74.

F.5- AAMM 9041 No’lu Heykel, Jermakoff tarafından çekilen fotoğraf (Longpérier, 1881, Levha XIII)

1897 yılında ise, sonraları hayli ünlü olacak bir genç mimar, Giulio Mongeri (İstanbul, 1873 - Venedik, 1951) Ankara seyahatinde bu eserle karşılaşacaktır. Kendisine Vali’nin yaveri tarafından tahsis edilen eşlikçinin görmesini önerdiği Heykel için Vali’nin konağına ziyarette bulunan Mongeri ayrıca eseri fotoğraflama fırsatı da bulacaktır (F.6).⁴ Heykel’in Vali’nin konağında bulunuyor olması bu dönem içerisinde de ender rastlanır özelliğiyle ilgi çekişinin ve koruma altına alınma gerek-

⁴ Giulio Mongeri, “Da Costantinopoli ad Angora”, *Illustrazione Italiana*, XXV (38), Eylül 1897, s. 203.

siniminin bir göstergesi olarak algılanmalıdır. Ancak Mongeri bu Heykel konusundaki yorumlarına hemen kafasının kasıtlı olarak koparıldığı düşüncesini dile getirerek başlamaktadır.⁵

Perrot'nun Ankara'da aylarca konaklayarak çalışma yapmasına ve Vali'nin konağında da misafir olmasına rağmen burada muhafaza edilen eski eserler bulunduğunu hiçbir şekilde belirtmemesi, onun ziyaretinden sonra ortaya çıktığı anlaşılan bu yapıta yerel makamlar tarafından gerçekten farklı muamele yapıldığına dair bir kanıt olarak değerlendirilebilir.

F.6- AAMM 9041 No'lu Heykel; Giulio Mongeri tarafından çekilen fotoğraf (Mongeri 1898, s. 203)

⁵ Mongeri bulunan heykellerin Türkler tarafından bulunur bulunmaz dini nedenlerle başlarının tahrip edildiğini belirterek, önyargılı bir yaklaşımda bulunmaktadır; ancak henüz erken Hıristiyan döneminden itibaren bu tür, pagan çağına ait heykellerin benzeri tahribata maruz kaldığı bilgisine yabancı olmamalıdır.

Mongeri'nin eser hakkındaki beğenisini de net şekilde ifade eden betimlemesi şu şekildedir: "Heykel oturur durumda bir erkek, göbeğine kadar çıplak vücudunun geri kalan kısmı bacaklarını arasına kıvrılan bir *togaya* sarılı. Ayağında *kothornoslar* var. Başı ve elleri yok. Giysi kıvrımlarına değin özenli ve orantılı, genel anlamda güzel işlenmiş bir heykel."⁶

Biraz öncesinde Heykel'in başının kesik olmasına yoğunlaşan Mongeri'nin daha sonrasında teknik terimlerle yoğurulmuş ve sanki başsız oluşu zaten belirtilmemiş gibi yine "Başı ve elleri yok" ifadesini içeren betimlemesi bu paragrafın fotoğrafını gösterdiği farklı birine bağımsız olarak yazdırıldığı ve yayınladığı gezi notlarına eklendiği izlenimini uyardırmaktadır.

Yazısında sadece bu betimlemenin bulunması, 1897'deki Ankara ziyareti ile yazısının bir seneyi aşkın süre sonrasında yayınlanması arasında bu konuda başkaca bir araştırma yapmamış olduğunu, dolayısıyla eserin başlıca ilgi odakları arasında olmadığını da belli etmektedir. Bu durum Mongeri'nin Brera Akademisi'ndeki derslerde klasik kültür konusundaki bilgilenmelerinin sadece mimarlıkla sınırlı kalmış olduğuna dair bir izlenim ortaya çıkartmaktadır.

Diğer yandan Mongeri'nin çektiği fotoğraf her ne kadar Heykel'i görüntüleme amacına yönelik olsa da mimarın kendi mesleğine olan ilgisini daha çok fark ettirmekte ve Heykel'i sanki merkezde dekoratif bir unsur olarak kullanan bir mekân fotoğrafı şeklinde görüntü vermektedir. Longpérier'nin yayınladığı ve yapıtın tam cepheden algılanmasını sağlayan çekimden çok farklı ve ayrıca geniş bir açıyla çekilen fotoğrafta Mongeri'nin yan duvarı ve genel anlamda içinde bulunulan mekânın mimari malzemesini yansıtmaya çalıştığı dikkati çekmektedir. Bu haliyle bir tür oryantalist yaklaşımlı ve amacına başarıyla ulaşan bir fotoğraf olarak da değerlendirilebilir. Yayımlandığı dergide muhtemelen diğer birçok unsurun da atılmasına ya da kısıtlanmasına yer sorunu nedeniyle bu fotoğrafa çok kısıtlı bir alan ayrılması, fotoğrafın ve eserin hak ettiği dikkati çekmesine yardımcı olmamıştır.

Bu dönemde başka kentlerde de kamu görevlilerinin eski eserleri kendi olanaklarıyla kamu yapılarında koruma altına almaya çabaladıkları bilinmektedir.⁷ Mongeri'nin bu fotoğrafı diğer tüm özelliklerinin yanı sıra,

⁶ Mongeri, a.g.e., s.203

⁷ Bedri Yalman, "Bursa Türk ve İslam Eserleri Müzesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.6, 1992, s.451.

Ankara özelinde Vali'nin antik eserlere olan ilgisinin ve koruma çabasının somut bir göstergesi olarak Heykel'in Konak'ta bulunduğu muhtemelen kısa sürenin de şahitliğini yapması açısından önem arz etmektedir.

Mongeri'nin ziyaretinden iki, yazı dizisinin yayınından ise bir yıl sonra Ankara'ya özel bir trenle giden dönemin Almanya Büyükelçisinin burada Hükümet Konağını ziyaret ettiği bilinmektedir. Gezinin tümüyle tarihi eserleri inceleme amaçlı olduğu bu ziyareti rapor eden Ankara Valisi Tevfik imzalı bir telgrafta gezilen diğer yerlerin de listesinin bulunmasıyla netleşmektedir: Küçük Kale, Ogüst'ün mabed-i harabesi, Dikilitaşı...⁸

Alman Büyükelçisi ve heyetinin ziyarete Vali Konağından başladığı da yine aynı belgede ifade edilmektedir. Heyetin burada Heykel'i görmüş olması durumunda sonraki ziyaretçilerin yazılı veya sözlü olarak bilgilendirileceği ve Heykel'in yeni fotoğraflarının çekileceği, en azından Konak'ta bulunduğu dair başka yazarların da notlarına bilgi ekleneceğini var saymak mümkündür ama Heykel'in buradaki muhafaza edildiği dönem buna olanak vermeyecek kadar kısa sürmüş olmalıdır.

Örneğin Augustus Tapınağı'nda kazılar yapan ve eser hakkında en kapsamlı çalışmayı oluşturan monografiyi de yayınlayan Krencker ve Schede eserden tapınağın tarihi bağlamında söz etmiş, bir tanrı veya tanrılaştırılmış hükümdarı yansıttığını belirtmiş ancak boyutlarının insan ölçeğine çok yakın olması nedeniyle Augustus'un kült heykeli olma olasılığını görmediklerini ifade etmenin yanında, Tapınak, Akkale ve Hacı Bayram olarak Heykel'in çeşitli konumlarını takip ettiklerini de aktarmışlardır. Ancak yazarların, üzerinde dikkatle durdukları bu eserin Konak'ta korunduğu döneme değinmedikleri gözlemlenmektedir.⁹

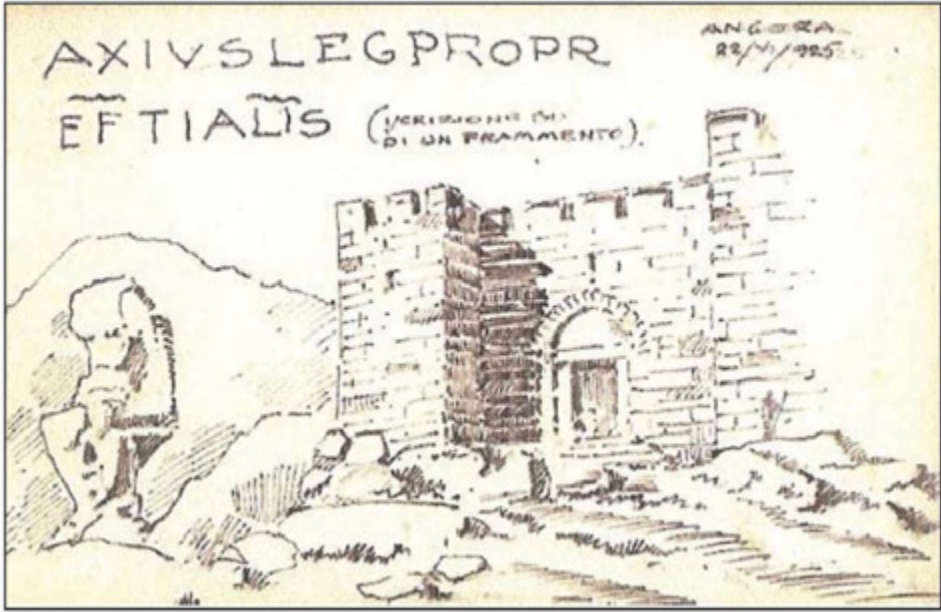
Özet olarak Konak'ta geçen sürenin ne kadar kısa olduğu konusunda kesinlik bulunmasa da eldeki belgelere göre bu fotoğraf, Heykel'in Konak'ta alınmış tek görüntüsü olması açısından da eşsizdir. Diğer konumlarında zengin sayılabilecek görsel malzeme sunan Heykel bu konumda başka yazarlar tarafından yayınlanmamıştır. Bu açıdan söz konusu yayın ayrı bir önem arz etmektedir.

⁸ Dahiliye Nezareti Şifre Kalemî [DH-ŞFR], (25/07/1315) [Rumi]. (Dosya No:241, Gömlek No: 56), T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi (BOA)

⁹ D. Krencker – M. Schede, **Der Tempel in Ankara**, Walter de Gruyter & Co, Berlin-Leipzig 1936, s. 8.

Heykel'in Konak'taki döneminde çok özenle saklandığı ve ziyaretçilere kolaylıkla gösterilmediği için fazla belgelenmediği gibi bir tez öne sürmek Mongeri'nin, Vali'nin ve yaverinin değil de onların tahsis ettiği sıradan bir mihmandarın önerisiyle kolaylıkla girdiği ve rahatlıkla çekim yaptığı gerçeği düşünüldüğünde tümüyle olasılık dışı gibi görünmektedir.

Heykel'in ilgi çekici bir imge olarak iz bıraktığının bir başka işareti ise 28 yıl kadar sonra yine aynı kişinin, yani artık ünlü bir mimar olarak yeni Başkente katkıda bulunmakta olan Giulio Mongeri'nin 1925 yılındaki bir eskizinden ortaya çıkmaktadır. Bu eskizde muhtemelen Akkale betimlenmektedir ancak hayali bir senaryo içine oturtulmuş, hemen sol tarafta mevcut olmayan bir tepenin sırt çizgisi konumlandırılmıştır. Oysa Ankara Kalesi bütününde veya Akkale özelinde böylesi bir tepenin Kale kapılarıyla bir arada gözlenebileceği bir bölüm bulunmamaktadır. Yazıtın da İçkale Demirkapı'daki 23 numaralı kuleden (Zindan Kule) gelen bir parça olması¹⁰ gerçek konumların hiç gözetilmediği bir kolaj olma ihtimalini çok arttırmaktadır.

F.7- Giulio Mongeri'nin kale kapısı eskizinde AAMM 9041 No'lu Heykel¹¹ (Çinici, 2015)

¹⁰ Stephen Mitchell – David French, **The Greek and Latin Inscriptions of Ankara (Ancyra)**, Ankara 2012, s.179.

¹¹ Anita Elagöz arşivinden temin ettiği görselin baskıya uygun dijital dosyasını paylaştığı için Damla Çinici'ye teşekkür ederim.

Heykel'i kale kapısı kompozisyonuna yerleştirirken Mongeri kaleye aşağıdan bakıyor olmanın getirdiği doğallıkla, heykel eskizine de kendi çektiği fotoğraftaki açıdan biraz daha aşağıdan bakan bir görünüm vermiştir.

Artık deneyimli bir mimar olarak Ankara'da çalışan Mongeri muhtemelen Akkale'den esinlenerek yaptığı bir kale kapısı çizimine soyut, en azından kapının gerçek görünümünden tümüyle bağımsız sayılabilecek bir şekilde bu heykelin çizimini de yerleştirmiştir (F.7). Bu heykel çizimi çok büyük olasılıkla, Mongeri'nin 28 yıl önce çektiği fotoğraftan bir yansımadır.

Mimarın bu yapıtı 1921 yılından itibaren Müze deposu olarak kullanılan Akkale'de bulunduğu sürede (F. 8-9) tekrar görmüş ve aşağıdan bakarak tekrar eskiz çalışmış olması da olasıdır ancak Mongeri ziyaret ettiği eserleri çeşitli açılardan birden fazla poz halinde görüntülemiş ve daha bu heykelin eskizini oluştururken çektiği fotoğraflar arasında, dergide yayınlamadığı farklı bir görüntüden yararlanmış da olabilir. Genç Mongeri'nin, kısa süre önce mezun olduğu Brera Akademisi'nde ders vermiş olan amcasının tarihi yapıtları belgelerken farklı perspektiflerden çok sayıda çekim yapılmasını öven ifadelerini¹² göz ardı etmiş olması beklenemez.

Ayrıntılı olarak yazıya döktüğü ilk ziyaret esnasında bir eskiz çalışması yaptığına dair herhangi bir ifadesi ise zaten bulunmadığı gibi ayrıntılar da hesaba katıldığında hayali bir kolaj olasılığı, fotoğraf ile çizimde heykelin konumlarının önemli oranda farklı olması nedeniyle daha muhtemel görünmektedir.

Heykel'in tüm geçen zaman içerisinde de ilgi çekmeyi sürdürdüğü ve bu sayede izinin takip edilebildiği görülmektedir. Nitekim Heykel'in burada teşhir edilmeye başlanışından kısa süre sonra, 1923 yılında çekilen bir fotoğrafta (F.8) dönemin önde gelen ressamlarından Avni Lifij'in Akkale'de, bu Heykel'i dikkatle tetkik ederken çekilmiş görüntüsü yer almaktadır.¹³

¹² Giuseppe Mongeri, "Della fotografia e di alcune recenti pubblicazioni calotipiche del pittore Luigi Sacchi", *Il Crepuscolo*, Nisan 1852, s. 265-268.

¹³ Tanımadığım bu görsel malzemeyi yayınlamış olan ve beni yayınından haberdar eden Prof. Dr. Ahmet Kâmil Gören'e, bu fotoğraf ve yorumlarıyla içeriğe sağladığı diğer katkıları için şükran borçluym.

F.8- Ressam Avni Lifij Heykel’i incelerken, 1923 (Gören, 2001)¹⁴

Bu fotoğrafla Weinberg’in kartpostalı (F.9) karşılaştırıldığında heykel ile Akkale Kapısı arasında bir aslan heykelinin mevcudiyeti de dikkati çekecektir. Aynı aslanın AAMM 9041 Hacı Bayram teşhirine götürüldüğünde de yerini koruyacağı görülmektedir (F.11).

J. Weinberg’in yaşamı hakkında birçok bilgi eksiktir.¹⁵ Ancak bu fo-

¹⁴ Bu kartpostalın dönemindeki baskısı sağ-sol olarak karta geçirilmiştir. Bu makale içerisinde gerçeğe uygun olarak düzeltilmiştir.

¹⁵ A. Gül İrepoğlu – Ahmet Kâmil Gören, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Resim, Büst, Kabartma, Fotoğraf Koleksiyonu**, İstanbul 2002, s.19.

toğraflardaki zaman aralığı Ankara'da bulunuş tarihi konusunda yardımcı olabilecektir. Cangır resmin açıklama yazısında kaynak sunmaksızın tarihi 1926 olarak belirtmiştir.¹⁶ Avni Lifij'in Ankara'da bulunduğu yılın 1923 oluşundan yola çıkarak Weinberg'in kartpostalının (F.9) 1921-23 yılları arasına tarihlenmesi önerilebilecektir.

F.9- Akkale fotoğrafında AAMM 9041 No'lu Heykel (Cangır, 2007)

1921 yılında Akkale'de başlayan eski eser depolama faaliyetinin bir süre sonra Hacı Bayram civarında da sürdürüldüğü bilinmektedir.¹⁷ Heykel bir Sébah & Joailler fotoğrafında Hacı Bayram Camii meydanında teşhir edilen eski eserler arasında yine belgelenmiştir (F. 9).

Bu fotoğrafın uzun süre sonra bir Ankara rehberi hazırlayan Mamboury¹⁸ tarafından kullanılması eserin Hacı Bayram'a taşındıktan sonra hem konumunun buraya taşındıktan sonra yıllar içinde uzun süre aynı kaldığı hem de ilgi çekmeyi sürdürdüğü şeklinde yorumlanabilir. Eserin Hacı

¹⁶ Atila Cangır (Ed.), **Cumhuriyetin Başkenti Ankara**, C.2, Ankara Üniversitesi, Ankara 2007, F. 336.

¹⁷ Feridun Gerçek, **Türk Müzeciliği**, Kültür Bakanlığı, Ankara 1999, s. 363.

¹⁸ Ernest Mamboury, **Ankara: Guide Touristique. Ministère Turc de l'Intérieur**, Ankara 1933, s. 232.

Bayram'da teşhiri kuşkusuz buraya doğrudan getirilen birçok diğer eserin aksine, Akkale'nin yetersiz olmasıyla gerekçelendirilemez. Heykel henüz açıklanamayan bir nedenle Akkale'den indirilmiştir ve Augustus Tapınağı'nda başladığı yolculuğuna, nihai konumu olan AAMM bahçesinden önce, Vali Konağı ve Akkale'nin ardından, ait olduğu tapınağa çok yakın bu noktada uzunca süre mola vermiştir.

F.10- Sébah & Joailler fotoğrafında AAMM 9041 no'lu Heykel
(Mamboury, 1933)

Diğer yandan Akkale'nin yine Mamboury'nin kullandığı birkaç yıl sonraki bir fotoğrafına¹⁹ bakıldığında alanda bir miktar düzenlemenin gerçekleştirildiği ve içeri erişimin daha kolay hale gelmesi için beton merdiven uygulaması yapıldığı görülebilmektedir (F.10). Bu düzenlemeler dışında farklılık arz etmeyen aynı kayalık alanda birçok aslan heykelinin bulunduğu, bunların Hacı Bayram'da teşhire indirilmediği, bilakis bazı diğerlerinin de getirildiği gözlemlenmektedir. Bu durum da yine 9041 numaralı heykele kentin bir parçası olarak gösterilen özel bir ilginin kanıtıdır.

F.11- Akkale'nin 1933 yılı fotoğrafı (Mamboury, 1933)

Müze teşhirinden önce olmakla birlikte daha sonraki yıllarda, Cangır, tarafından 1950'ye tarihlenen bir fotoğrafta ise Heykel'in hala Hacı Bayram'da, hatta muhtemelen pozisyon değiştirmeden sadece farklı bir açıdan görüntülenmiş şekilde bulunduğu gözlemlenmektedir (F.12).²⁰ Bu fotoğrafın alt yazısında sadece ön plandaki eser değerlendirilerek Konya'dan getirilen bir mermer lahit olduğundan söz edilmekte, arka planda ve bu nedenle bulanık halde yer alan Heykel'in ise her ne kadar kadrajda özenle tam olarak bulundurulmuş olsa da bahsi geçmemektedir.

¹⁹ Mamboury, a.g.e., s.181.

²⁰ Cangır, a.g.e., s.966.

F.12- 1950’lerde Hacı Bayram teşhirinde AAMM 9041 no’lu Heykel (Cangır, 2007, detay)

Bu tarihten sonra Heykel üzerindeki birkaç diğer değinme ile bazı yayınlarda karşılaşılmakta, ancak bunlar yapıtın kapsamlı bir değerlendirmesini yapmaktan uzak kalmaktadır. Avelke Dähn 1973 tarihli tezinde Longpérier’in iddiasına aynen aktararak bu eserin Augustus Tapınağı’nın kült heykeli olduğunu tekrar etmiştir.²¹ Bunu doğru bulmayan Heidi Hänlein-Schäfer ise açıklama olarak sadece zamanında Krencker ve Schede’nin bunun aksinin muhtemel olduğunu belirtmiş olmasını dile getirmiştir.²²

Caterina Maderna 1988 yılında bir soru işareti ile “bir İmparator? heykeli” şeklinde değinmiştir ve üslup özelliklerinin ışığında eseri erken İmparatorluk dönemine, geç Augustus veya Tiberius dönemine tarihleyebileceğini belirtmiştir.²³

²¹ Avelke Dähn, *Zur Ikonographie und Bedeutung einiger Typen der römischen männlichen Porträtstatuen*, Marburg. Univ., 1973, s.60-61 ve cat. 3, aktaran Heidi Hänlein-Schäfer, *Veneratio Augusti*, Bretschneider Roma 1985, s.189, n.17.

²² Hänlein-Schäfer, *a.g.e.*, s.189, n.17.

²³ Caterina Maderna, *Iuppiter Diomedes und Merkur als Vorbilder für römische Bildnisstatuen. Untersuchungen zum römischen statuarischen Idealporträt*, Verlag Archäologie und Geschichte, Heidelberg 1988, s. 174 (cat. JT 15).

Balty ise 20 yıl kadar sonra sadece üzerinde çalıştığı ikonografik tiplerden birine bu eseri de dahil edip edemeyeceği gibi sınırlı bir inceleme sırasında Heykele değinmiş ancak büyük ölçüde önceki yayınları tekrar etmiştir.²⁴ Bunların ötesinde bu esere odaklanarak yapılan kapsamlı bir değerlendirme bulunmamaktadır. Dolayısıyla eserle ilgili temel soru işaretlerine henüz yanıt üretilememiştir. Henüz eserin yakınında bulunduğu tapınakla bağdaştırılarak yapılan 1. yüzyıla tarihlenen mi yoksa Müze bahçesinde, eser hakkında yapılan açıklamada belirtilen 2. yüzyılın mı geçerli olduğu konusunda bile bir uzlaşma sağlanamamıştır.

Sonuç

Ankara'nın bu gezgin Roma heykeli, gözlemlenebilen tarihinden net biçimde izlendiği şekilde, sadece ilk yapılış amacıyla bulunduğu yerde değil sonraki dönemlerde de (geç Osmanlı ve Cumhuriyet) sürekli öncelikli teşhirde olmasından anlaşılacağı gibi, kent kültürünün bir imgesi haline gelmiştir ve günümüze değin önemini yitirmemiştir. Asıl sanatsal ifadesini barındırdığı mutlak olan başı hiçbir zaman belgelenememiş olmasına rağmen, Ankara gibi antik mirasın çok güçlü olduğu bir yerde, birçok diğer eserden, örneğin Ahi Şerafettin Camii'ne adını veren aslanlardan bile daha çok ve düzenli ilgi gördüğünü değerlendirmek mümkündür.

Heykel daha ilk gününden itibaren dikkat çekmiş, belgelenmiş, özenle ve ilgi çekecek şekilde farklı farklı yerlerde konumlandırılmış, her bulunduğu yerde bir odak oluşturmasına rağmen üzerinde az çalışılmış, az değerlendirilmiş ve az tanınan bir eserdir. Bu özellikleriyle, Ankara'nın genel antik mirası içinde de Augustus Tapınağı özelinde de daha ayrıntılı araştırılmayı hak eden bir eser olduğunu kanıtlamış durumdadır.

²⁴ Jean-Charles Balty, "Culte impérial et image du pouvoir: les statues d'empereurs en "Hüftmantel" et en "Jupiter-Kostüm"; de la représentation du genius à celle du diuus", **Congreso Internacional Culto Imperial : política y poder Mérida, Museo Nacional de Arte Romano, 18-20 de mayo, 2006**, T. N. Basarrate & J. G. Fernández (Eds.), *L"Erma" di Bretschneider*. Roma 2007, s.49-73.

KAYNAKLAR

- Balty, Jean-Charles, “Culte impérial et image du pouvoir: les statues d’empereurs en “Hüftmantel” et en “Jupiter-Kostüm”; de la représentation du genius à celle du diuus”, **Congreso Internacional Culto Imperial : Política y poder Mérida, Museo Nacional de Arte Romano, 18-20 de mayo, 2006** (Ed. T. N. Basarrate ve J. G. Fernández), L“Erma” di Bretschneider, Roma 2007, s.49–73.
- Cangır, Atila (Ed.), **Cumhuriyetin Başkenti Ankara**, C.2, Ankara Üniversitesi, Ankara 2007.
- Çinici, Damla, “Başkent Ankara’nın İnşasında Etkin Bir Mimar: Giulio Mongeri ve Yaşam Öyküsü”, **Ankara Araştırmaları Dergisi**, 3 (1), 2015, s.13–41.
- Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi [DH-ŞFR], (25/07/1315) [Rumi]. (Dosya No:241, Gömlek No: 56), T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi (BOA)
- Dähn, Avelke, **Zur Ikonographie und Bedeutung einiger Typen der römischen männlichen Porträtstatuen**, Marburg. Univ. 1973.
- Gerçek, Feridun, **Türk Müzeciliği**, Kültür Bakanlığı, Ankara 1999.
- Gören, Ahmet Kâmil, **Avni Lifij**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.
- Görkay, Kutalmış – Stephen Mitchell, “Augustus ve Roma Tapınağı”, **Roma Dönemi’nde Ankyra**, (Eds. M. Kadioğlu, K. Görkay, S. Mitchell), Yapı Kredi Yayınları, Ankara 2011, s.79–98.
- Hänlein-Schäfer, Heidi, **Veneratio Augusti**, Bretschneider, Roma 1985.
- İrepoğlu, A. Gül – Ahmet Kâmil Gören, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Resim, Büst, Kabartma, Fotoğraf Koleksiyonu**, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, İstanbul 2002.
- Krencker, Daniel – Martin Schede, **Der Tempel in Ankara**, Walter de Gruyter & Co., Berlin-Leipzig 1936.

Longpérier, Adrien de., “Statue du temple d’Auguste à Ancyre de Galatie”, **Gazette Archéologique**, 7, 1881, s.73–76.

Maderna, Caterina. **Iuppiter Diomedes und Merkur als Vorbilder für römische Bildnisstatuen. Untersuchungen zum römischen statuarischen Idealporträt**, Verlag Archäologie und Geschichte, Heidelberg 1988.

Mamboury, Ernest, **Ankara: Guide Touristique**, Ministère Turc de l’Intérieur, Ankara 1933.

Mitchell, Stephen – David French, **The Greek and Latin Inscriptions of Ankara (Ancyra)**, Ankara 2012.

Mongeri, Giulio, “Da Costantinopoli ad Angora”, **Illustrazione Italiana**, XXV (38), 1897, s.201–203.

Mongeri, Giuseppe. “Della fotografia e di alcune recenti pubblicazioni calotipiche del pittore Luigi Sacchi”, **Il Crepuscolo**, 1852, April, s.265–268.

Perrot, George, **Exploration archéologique de la Galatie et de la Bithynie, d’une partie de la Mysie, de la Phrygie, de la Cappadoce et du Pont**, C.2, Librairie de Firmin Didot Frères, Fils et C., Paris 1872.

Yalman, Bedri, “Bursa Türk ve İslam Eserleri Müzesi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 6, 1992, s.451–452.